

Wagner oppdager Sørlandet

TEKST JON WINGE

ILLUSTRASJON: JARLE BJØRKLUND

Selv store menn har sine svakheter. For komponisten Richard Wagners vedkommende var det åpenbart en viss utilregnelighet i pengesaker. Som følge av dette, og på grunn av naturens luner, fikk han en opplevelse som skulle sette spor. Ja, det ble en hel opera av det.

På flukt

Wagner er på flukt fra sine kreditorer i Riga med den engelske briggen THETIS. Skuta er på vei fra Østersjøen til London, men møter storm i Skagerrak og søker nødhavn akkurat på det vi i dag kaller Sørlandet den 29. juli 1839. Ikke vet vi noe om vindretningen, men det må ha blåst pålandsvind. Og vi vet ikke om skuta hadde los om bord, eller om den hadde kjentmann. Trolig ingen av delene – og i så fall hadde de en nærmest eventyrlig flaks. De havner nemlig på sørspissen av Borøya utenfor Tvedestrand, og når du studerer sjøkartet, innser du at de må ha hatt englevakt som kom seg velberget gjennom den veritable tanngarden av øyer og skjær utenfor.

Det var for øvrig her at det engelske linjeskipet DICTATOR med eskadre tok seg inn og overrasket dansk-norske NAJADEN i Lyngør 6. juli 1812, altså 27 år før, men de hadde kjentmann til å lede seg. Like fullt gikk en av skutene på grunn på Buskjæra, akkurat her.

Kjentmann eller englevakt

Men THETIS, med sin berømte passasjer, slipper altså helskinnet igjennom og kan søke nødhavn. Hvorfor står de ikke inn Oksefjorden til Tvedestrand? Det ville jo vært naturlig, men kapteinen bestemmer seg altså for å søke nødhavn i Sandvika, Borøykilen. Det kan være for å spare tid og havneklarering, men det kan også ha vært fordi den berømte passasjeren ikke ville bli gjenkjent. De finner i alle fall et ideelt sted å ligge. Hvordan fant de denne plassen om de ikke hadde kjentmann? Det kan være ganske enkelt forklart, for der lå det alt en annen skute, og slik har vi det jo i dag også: Der det ligger båter, går det an å legge seg til selv.

I følge beretningene la de seg til fjellet i Sandvika, men det gjorde de trolig ikke, i alle fall ikke det stedet som kalles Sandvika i dag, for det er helt innerst i Borøykilen, og der var det sikkert grunt i de dager også. Nei, de har nok ligget inntil fjellet som vender mot sørøst, i innløpet, nord for den lille øya Kastellet. Der er det nemlig dypt helt inntil fjellveggen og fint å ligge selv for skute med stort dyptgående. Om det var på Borøya de lå, må de ha ligget i posisjon 58°34,39 N, 09°01,09 E.

Briggen og akustikken

De la deg seg trolig utenpå den norske briggen ANNE BIRGITTE MARIE, og mens stormen hylte i riggen, og de selv lå trygt og godt, lot den store komponist seg etter sigende inspirere, ikke bare av naturkreftene, men også av kommandoropene om bord i den norske briggen, der de ble kastet tilbake av fjellveggen.

Beretningen vil ha det til at det var ekko fra Askeflu han lot seg fascinere av, men etter å ha gått historien etter i sømmene, kan vi ikke finne noe "Askeflu" stort nok og høyt nok til å skape et ekko. En flu betyr dessuten et undervannsskjær. Nei, det var nok fjellveggen de lå inntil som dannet det akustiske bakteppet.

I alle fall lot Richard Wagner seg påvirke av sine sanseinntrykk i den grad at inntrykkene

utkrystalliserte seg i en av hans mest kjente operaer: ”Den flyvende hollender”. Han lar det meste av handlingen foregå om bord i briggen ANNE BIRGITTE MARIE, som riktignok ikke har dette navnet lenger, men som avvekslende omtales om ”Det norske skib”, ”Dalands skib” og ”Nordmandens skib”.

Utenfor Arendal likevel?

Tidligere trodde man å kunne stedfeste nødhavna til Sandvigen på Hisøya i Galtesund, og oppfatningen er levende fremdeles, 50 år etter at fylkesarkivar Aalholm mente å kunne bevise at stedet er Sandvika på Borøya. Nå arbeides det med å få satt opp Wagners berømte opera i friluft, nettopp i Sandvika, Borøya.

Det er imidlertid en del som ikke stemmer, både det at de skal ha ligget i den alt for grunne Sandvika, og dette med ropene som skal ha blitt kastet tilbake fra et Askeflu, som i alle fall ikke eksisterer i sjøkartet. At skuta i det hele tatt har klart å ta seg inn til Borøykilen i storm, er også å betrakte som et halvt mirakel.

I dette lys, kan ”Arendals-teorien” ha noe for seg. Der er det i alle fall enklere å komme inn fra havet mellom Merdø og Havsøya, og like innefor tettstedet Sandvigen – Sandviga i kartet – er det dypt nok til å ligge til fjellveggen i posisjon 58.26,5 N, 08.46,85 E. (Det vet vi, for vi har bodd rett opp i heia). Heller ikke her finnes noe Askeflu i kartet, men det er ikke utenkelig at det kan ha gjallet et ekko fra land på den andre siden av Galtesund.

Til Borøykilen

Ta deg imidlertid en tur inn i Borøykilen. Den norske los bind 2B har losskisse over kilen, så her er det bare å ta for seg. Fortøyningsbolter er det her også, men havna egner seg bare for små båter, for det er dårlig svingeplass, men innerst, i selve Sandviga, er det rundt 2 meter og sølebunn. Det går jo greit for de fleste motorbåter.

Like rundt hjørnet finner du for øvrig kanonbatteriet på Dirnes (Digernes i kartet), og det er så absolutt et besøk verdt. Det er nemlig et av de mange småfort som ble opprettet for å hindre engelskmennene å plyndre kysten under Napoleons-krigene, og 6. juli 1812 skjøt de seg tomme for krutt og kuler mot DICTATOR på vei mot NAJADEN og resten av den dansk/norske eskadren som trodde seg trygge i Lyngør. 60 skudd ble avfyrt, og flere traff, uten at dette klarte å stanse de uforferdte engelskmennene. Resultatet ble, som de fleste vet, katastrofalt for den dansk/norske marinen.